

Zasady ponoszenia odpowiedzialności prawnej przez nieletnich

Polskie prawo, w odniesieniu do osób młodych, posługuje się różnymi pojęciami:

Prawo karne	Nieletni – osoba, która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17. roku życia. Młodociany - osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie osiągnęła 21. roku życia i w chwili orzekania przed sądem pierwszej instancji nie osiągnęła 24. roku życia
Prawo cywilne	Małoletni – osoba, która nie ukończyła 18 lat i nie zawarła małżeństwa
Prawo pracy	Młodociany – osoba, która ukończyła 16 lat, a nie ukończyła 18 lat

Odpowiedzialność prawna nieletnich

W odniesieniu do osób poniżej 13. roku odpowiedzialność prawną za czyny dziecka ponoszą rodzice. W przedziale 13–17 lat w grę wchodzi odpowiedzialność za czyny karalne (przestępstwa oraz niektóre wykroczenia) według przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. Po ukończeniu 17 lat mamy do czynienia z normalną odpowiedzialnością karną, z tym że zgodnie z art. 10 § 4 Kodeksu karnego (k.k.) „w stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają”.

Jednak art. 10 § 2 Kodeksu karnego dopuszcza za niektóre przestępstwa odpowiedzialność karną nieletnich po ukończeniu 15 roku życia.

Zastosowanie wobec nieletniego odpowiedzialności tak jak osoby dorosłej jest możliwe, „jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają”, a w szczególności „jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne”.

Przestępstwa wymienione w art. 10 § 2:

Artykuł k.k.	Rodzaj czynu
Art. 148 § 1, 2, 3	Zabójstwo
Art. 156 § 1 lub 3	Spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu
Art. 163 § 1 lub 3	Spowodowanie zagrożenia życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w wielkich rozmiarach
Art. 166	Przejęcie podstępem lub siłą kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym
Art. 173 § 1 lub 3	Sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach
Art. 197 § 3 lub 4	Zgwałcenie (gwałt zbiorowy, wobec osoby poniżej 15. roku życia oraz rodzeństwa) oraz gwałt ze szczególnym okrucieństwem
Art. 223 § 2	Użycie broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu

Artykuł k.k.	Rodzaj czynu
	albo środka obezwładniającego, dopuszczenie się czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego, jeśli nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego;
Art. 252 § 1 lub 2	Branie lub przetrzymywanie zakładnika w celu zmuszenia organu państwowego lub samorządowego, instytucji, organizacji, osoby fizycznej lub prawnej albo grupy osób do określonego zachowania się;
Art. 280	Kradzież z użyciem przemocy

Co do zasady, nieletni odpowiada przed sądem rodzinnym. Odpowiedzialność przed sądem karnym wchodzi w grę, na przykład gdy zostaną popełnione czyny wymienione w tabeli.

Środki stosowane wobec nieletnich

Zgodnie z art. 5 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym. Kara może być orzeczona tylko w wypadkach przewidzianych prawem, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

Środki wychowawcze

Mogą zostać orzeczone przez sąd w razie demoralizacji nieletniego lub popełnienia przez niego czynu karalnego. Należą do nich m.in.: upomnienie, zobowiązanie do określonego postępowania (naprawienia wyrządzonej szkody, wykonania wskazanych prac), nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekunów, nadzór kuratora, przepadek rzeczy, umieszczenie w rodzinie zastępczej, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, socjoterapeutycznym lub szkolno-wychowawczym.

Środki poprawcze

Umieszczenie w zakładzie poprawczym można orzec jedynie w razie popełnienia czynu karalnego przez nieletniego, który ukończył 13 lat. Jeśli sprawca jest młodszy, można zastosować wobec niego jedynie środki wychowawcze.

Środki leczniczo-wychowawcze

Zasądza się je w razie stwierdzenia u nieletniego upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych, a także nałogowego picia alkoholu albo używania innych środków odurzających. Sąd rodzinny może umieścić nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym zakładzie leczniczym. Jeżeli sprawca wykroczenia jest upośledzony umysłowo w stopniu głębokim, sąd kieruje go do domu pomocy społecznej.

Małoletni w prawie cywilnym

Osoby, które ukończyły 13 lat, ale nie ukończyły 18 lat i nie zawarły związku małżeńskiego (polskie prawo stanowi, że jeśli osoba zawarła związek małżeński przed ukończeniem 18. roku życia, jest uznawana za pełnoletnią), posiadają tzw. **ograniczoną zdolność do czynności prawnych**. Czynności prawne dokonywane przez taką osobę wymagają zgody przedstawicieli tej osoby (np. rodziców, opiekunów). Jej brak powoduje nieważność czynności z mocy prawa. Osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych mogą samodzielnie:

- zawierać umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego (np. zakupy w sklepie spożywczym);
- rozporządzać zarobkiem;
- dysponować przedmiotami oddanymi tej osobie do swobodnego użytku.

Uwaga - graffiti, umieszczane nielegalnie w przestrzeni publicznej jest aktem wandalizmu!

Osoby młodociane w prawie pracy

Praca nieletnich w dawnych czasach była bardzo częstym zjawiskiem.

Art. 65 ust. 3 Konstytucji RP zakazuje stałego zatrudniania dzieci do lat 16. Osoby w przedziale 16–18 lat mogą pracować, podlegają jednak, jako młodociani, szczególnej ochronie na podstawie art. 190–206 Kodeksu pracy.

Do najważniejszych postanowień w tym zakresie należą:

- zakaz zatrudniania młodocianych, którzy nie ukończyli co najmniej gimnazjum;
- obowiązek zatrudniania młodocianych nieposiadających kwalifikacji tylko w celu przygotowania zawodowego;
- zasada, że praca wykonywana przez młodocianego nie może zagrażać jego zdrowiu;
- obowiązek dokształcania się pracownika do ukończenia 18. roku życia do 6 godzin dziennie, a pracowników w przedziale wiekowym 16-18 lat do 8 godzin dziennie;
- zakaz zatrudniania młodocianych w godzinach nadliczbowych oraz w porze nocnej.

Praca nieletnich także i dzisiaj jest ograniczana prawem.

Regulacje prawne dotyczące sprzedaży i konsumpcji alkoholu, papierosów i narkotyków

Zasady spożywania i sprzedaży alkoholu reguluje ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Zabrania ona sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych między innymi:

- na terenie szkół oraz innych placówek oświatowo-wychowawczych, opiekuńczych i domów studenckich;
- na terenie zakładów pracy;
- w miejscach i czasie masowych zgromadzeń;
- w środkach i obiektach komunikacji publicznej;
- na ulicach, placach i w parkach, z wyjątkiem miejsc przeznaczonych do ich spożycia na miejscu, w punktach sprzedaży tych napojów.

Ważne!

Art. 15 wspomnianej ustawy **zabrania sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom poniżej 18 lat**. W przypadku wątpliwości co do pełnoletności nabywcy sprzedający lub podający napoje alkoholowe uprawniony jest do żądania okazania dokumentu stwierdzającego wiek nabywcy. Osoba naruszająca ten zakaz na mocy art. 43 ustawy podlega karze grzywny.

Zakazy dotyczące palenia tytoniu

Zakazy dotyczące palenia papierów zostały zawarte w ustawie z dnia 9 listopada 1995 roku o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych. Zgodnie z art. 5 tej ustawy, palenie jest zabronione między innymi:

- na terenie szpitali lub przychodni,
- na terenie szkół i uczelni,
- w pomieszczeniach zakładów pracy,
- w pomieszczeniach obiektów kultury i wypoczynku,
- w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych,
- w środkach pasażerskiego transportu publicznego oraz na dworcach i przystankach komunikacji publicznej,
- w pomieszczeniach obiektów sportowych,
- w ogólnodostępnych miejscach przeznaczonych do zabaw dzieci.

Ważne!

Art. 6 ustawy zabrania sprzedaży wyrobów tytoniowych osobom do lat 18. Podobnie jak w przypadku sprzedaży alkoholu, sprzedawca może zażądać okazania dokumentu potwierdzającego wiek kupującego. Za złamanie tego zakazu grozi kara grzywny.

Przepisy dotyczące posiadania i sprzedaży narkotyków

Polskie prawo zakazuje między innymi:

- posiadania środków odurzających lub substancji psychotropowych (kara pozbawienia wolności do lat 3, a jeśli przedmiotem czynu jest znaczna ilość takich środków – nawet do 10 lat);
- wprowadzania do sprzedaży środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej (kara grzywny i kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8, a w jeśli przedmiotem czynu jest znaczna ilość środków odurzających – kara grzywny i kara pozbawienia wolności od lat 2 do 12);
- udzielania środka odurzającego lub substancji psychotropowej małoletniemu (kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8);
- udzielania innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwianie użycia albo nakłanianie do użycia takiego środka lub substancji, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej (kara pozbawienia wolności od roku do lat 10, a jeśli sprawca tego czynu dopuści się go wobec osoby małoletniej – kara pozbawienia wolności nie może być krótsza niż 3 lata).

Najważniejsze regulacje prawne dotyczące przeciwdziałaniu narkomanii zawiera ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku. Zgodnie z tym dokumentem działalność w tym zakresie odbywa się na wielu obszarach.

Przeciwdziałanie narkomanii obejmuje:

- działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i zapobiegawczą;
- leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych;
- ograniczanie szkód zdrowotnych i społecznych;
- nadzór nad substancjami, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- zwalczanie obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania niedozwolonych substancji;
- nadzór nad uprawami roślin zawierających niedozwolone substancje.

Źródło: <https://zpe.gov.pl/a/nieletni-wobec-prawa/DNJuxNapL>